

MAHARASHTRA ACT No. XXXIV OF 1967

THE MAHARASHTRA PUBLIC LIBRARIES ACT, 1967

महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या पुढील अधिनियमास राज्यपाल यांची संमती दिनांक १७ डिसेंबर १९६७ रोजी मिळाली असल्यामुळे तो, याद्वारे, सर्व लोकांच्या माहितीसाठी प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

बी. पी. दलाल,

सचिव, महाराष्ट्र शासन,
विधी व न्याय विभाग.

MAHARASHTRA ACT No. XXXIV OF 1967

AN ACT TO PROVIDE FOR THE ESTABLISHMENT, MAINTENANCE, ORGANISATION AND DEVELOPMENT OF PUBLIC LIBRARIES IN THE STATE OF MAHARASHTRA.

[राज्यपाल यांची संमती मिळाल्यानंतर महाराष्ट्र शासन राजपत्रात दिनांक २० डिसेंबर १९६७ रोजी प्रथम (इंग्रजीत) प्रसिद्ध केलेला.]

सन १९६७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३४

महाराष्ट्र राज्यात सार्वजनिक ग्रंथालयांची स्थापना, परिरक्षण, संघटन व विकास यांसाठी तरतूद करण्याबाबत अधिनियम.

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र राज्यात सार्वजनिक ग्रंथालयांची स्थापना, परिरक्षण, संघटन व विकास यांसाठी आणि उपरोक्त बाबींशी संबंधित असलेल्या प्रयोजनांसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे; त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या अठराव्या वर्षी, तो पुढीलप्रमाणे अधिनियमित करण्यात येत आहे:—

प्रकरण १

प्रारंभिक

१. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७, असे म्हणता येईल ; संक्षिप्त नाव, व्याप्ती व प्रारंभ.
- (२) तो, सर्व महाराष्ट्र राज्यास लागू असेल ;
- (३) तो, राज्य शासन, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे याबाबतीत नेमील अंशा तारखेस अमलात येईल ; व या राज्याच्या विविध भागांत हा अधिनियम अमलात आणण्यासाठी वैगवेगळ्या तारखा नेमता येतील.

२. संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर, या अधिनियमात,—

(एक) "पुस्तक" या संज्ञेत, कोणत्याही भाषेतील प्रत्येक ग्रंथ, ग्रंथाचा भाग किंवा विभाग व पत्रिका आणि स्वतंत्ररीत्या मुद्रित किंवा शिलामुद्रित केलेले संगीताचे, नकाशाचे, सागरी नकाशाचे

व्याख्या.

किंवा मानचित्राने प्रत्येक पान, वृत्तपत्रे, नियतकालिके, दृकश्रुती, माहितीसाठी वापरण्यात येणारी रंगचित्रे, चलचित्रे, सरकचित्रे, तबकड्या व फिती (टेप्स) आणि अशा प्रकारच्या इतर साहित्याचा समावेश होईल ;

(दोन) " समिती " म्हणजे, कलम १३ अन्वये नेमण्यात आलेली ग्रंथालय समिती ;

(तीन) " पूरक भत्ता " म्हणजे प्रवास भत्ता, दैनिक भत्ता किंवा परिषदेच्या किंवा समितीच्या सदस्यास, अशा परिषदेच्या किंवा समितीच्या सभांना उपस्थित राहण्याकरिता किंवा या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी, असे सदस्य म्हणून, इतर कोणतीही कामे पार पाडताना त्यांना करावा लागलेला वैयक्तिक खर्च भागविण्यासाठी देण्यात येईल असा इतर भत्ता ;

(चार) " परिषद " म्हणजे कलम ३ अन्वये प्रस्थापित करण्यात आलेली राज्य ग्रंथालय परिषद ;

(पाच) " संचालक " म्हणजे, कलम ८ अन्वये नेमण्यात आलेला ग्रंथालय संचालक ;

(सहा) " जिल्हा " म्हणजे, महसुली जिल्हा ;

(सात) " विभाग " म्हणजे, या अधिनियमाच्या अनुसूचीत दिलेला विभाग ;

(आठ) " महानगरपालिका " म्हणजे, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम किंवा मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९, किंवा नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८, या अन्वये प्रस्थापित करण्यात आलेली महानगरपालिका ;

(नऊ) " नगरपालिका " म्हणजे, महाराष्ट्र नगरपालिका अधिनियम, १९६५, या अन्वये प्रस्थापित केलेली किंवा प्रस्थापित झाल्याचे मानण्यात आलेली नगरपालिका ;

(दहा) " विहित " म्हणजे, या अधिनियमान्वये करण्यात आलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले ;

(अकरा) " सार्वजनिक ग्रंथालय " म्हणजे,

(अ) जनतेच्या उपयोगासाठी राज्य सरकारने स्थापन केलेले व चालविलेले ग्रंथालय ;

(ब) ग्रंथालय निधीमधून सहाय्यक अनुदान देण्याच्या प्रयोजनासाठी संचालकाने मान्यता दिलेले ग्रंथालय ; व

(क) या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ राज्य सरकार, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे सार्वजनिक ग्रंथालय म्हणून जाहीर करील असे कोणतेही इतर ग्रंथालय ;

(बारा) " वर्ष " म्हणजे वित्तीय वर्ष.

प्रकरण २

राज्य ग्रंथालय परिषद

राज्य ग्रंथालय परिषदेची प्रस्थापना. ३. (१) या अधिनियमाच्या प्रारंभानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य शासन, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, या अधिनियमाच्या प्रयोजनाकरिता, ' राज्य ग्रंथालय परिषद ' या नावाने संबोधण्यात येणाऱ्या, एका परिषदेची प्रस्थापना करील.

(२) ही परिषद पुढील सदस्यांची मिळून होईल :—

(एक) राज्याचे शिक्षण मंत्री, जे परिषदेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतील ;

(दोन) राज्याचे शिक्षण उपमंत्री, जे परिषदेचे पदसिद्ध उपाध्यक्ष असतील ;

(तीन) महाराष्ट्र शासनाच्या शिक्षण व समाजकल्याण विभागाचे, त्या त्या वेळी पदावर असलेले सचिव ;

(चार) धर्मादाय आयुक्त किंवा सहायक धर्मादाय आयुक्ताच्या दर्जाहून कमी दर्जाचा नसेल असा त्याचा नामनिर्देशित इसम ;

(पाच) त्या त्या वेळी पदावर असलेले शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य ;
 (सहा) महाराष्ट्र विधानसभेने आपल्या सदस्यांमधून निवडलेले दोन सदस्य ;
 (सात) महाराष्ट्र विधानपरिषदेने आपल्या सदस्यांमधून निवडलेला एक इसम ;
 (आठ) महाराष्ट्र राज्यात कार्य करीत असलेल्या महानगरपालिकांचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी,
 राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेला एक इसम ;

(नऊ) प्रत्येक विभागात कार्य करीत असलेल्या नगरपालिकांचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी
 राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेला एक इसम ;

(दहा) प्रत्येक विभागातील जिल्हा परिषदांचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी, राज्य सरकारने
 नामनिर्देशित केलेला त्या त्या विभागातील एकेक सदस्य ;

(अकरा) महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या संस्थेचा अध्यक्ष ;
 (बारा) उक्त महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाने, प्रत्येक विभागातून उक्त विभागाचे
 प्रतिनिधित्व करण्यासाठी नामनिर्देशित केलेला एकेक सदस्य ;

(तेरा) मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्थाबाबत अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदण्यात
 आलेल्या व साहित्य महामंडळ म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या संस्थेचा अध्यक्ष ;

(चौदा) राज्य सरकारच्या मते, ज्यांना ग्रंथालय सेवाविषयक बाबींचे विशेष ज्ञान किंवा रुची
 किंवा प्रत्यक्ष अनुभव असेल अशा व्यक्तींमधून राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेले चार सदस्य ;

(पंधरा) ग्रंथालय संचालक, जो परिषदेचा सचिवही असेल ;

(३) पोट-कलम (२) च्या परिच्छेद (सहा) व (सात) अन्वये निवडण्यात येईल असा
 एखादा इसम, महाराष्ट्र विधानसभेचा किंवा महाराष्ट्र विधानपरिषदेचा सदस्य असण्याचे बंद होईल
 तर तो इसम परिषदेचा सदस्य असण्याचेही बंद होईल.

४. या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीशी संबंधित असलेल्या सर्व बाबींवर राज्य सरकारास परिषदेचे
 सल्ला देणे हे परिषदेचे काम असेल. काम.

५. (१) या अधिनियमात अन्यथा तरतूद करण्यात आली असेल त्याव्यतिरिक्त, पदसिद्ध सदस्य परिषदेच्या
 नसतील असे परिषदेचे सदस्य, कलम ३, पोट-कलम (२) अन्वये सदस्यांचे नामनिर्देशन करण्यात सदस्यांच्या
 आल्यानंतर परिषदेची पहिली सभा ज्या तारखेस घेण्यात येईल त्या तारखेपासून सुरू होणाऱ्या तीन पदाची मुदत
 वर्षाच्या मुदतीकरिता पद धारण करतील. व त्यांना
 वर्षाच्या मुदतीकरिता पद धारण करतील. मिळणारे भत्ते.

(२) परिषदेच्या सदस्यांना विहित करण्यात येतील असे पुरक भत्ते विहित करण्यात येतील
 अशा दरांनी मिळण्याचा हक्क असेल.

६. कलक्रमानुसार रिकाम्या होणाऱ्या जागांखेरीज, परिषदेच्या नामनिर्देशित किंवा निवड-परिषदेतील
 लेल्या सदस्यांच्या रिकाम्या झालेल्या जागा, यथास्थिति नामनिर्देशनाद्वारे किंवा निवडणुकीद्वारे, आकस्मिक
 भरण्यात येतील, व रिकामी झालेली जागा भरण्यासाठी, नामनिर्देशित करण्यात आलेला किंवा रिकाम्या
 निवडण्यात आलेला इसम, ज्याची जागा त्याने घेतली असेल, तो सदस्य, ज्या मुदतीकरिता नामनिर्देशित होणाऱ्या
 करण्यात किंवा निवडण्यात आला असेल त्या मुदतीच्या उर्वरित मुदतीपर्यंतच पद धारण करील. जागा.

७. (१) अध्यक्ष निश्चित करील अशा तारखांस व अशा वेळी, प्रतिवर्षी दोनपक्षा कमी परिषदेच्या
 नसेल इतक्या वेळा, परिषदेची सभा भरेल ; आणि लागोपाठच्या दोन सभामधील कालावधी सभा.
 सहा महिन्यांची असणार नाही.

(२) परिषदेच्या अध्यक्षस, त्यास योग्य वाटेल तेव्हा, परिषदेची सभा बोलाविता येईल व (त्याने)
 परिषदेच्या एकूण सदस्यांच्या एक-तृतीयांशाहून कमी नसतील इतक्या सदस्यांच्या लेखी विनंतीवरून
 व अशी विनंती मिळाल्यानंतर तीस दिवसांनंतरची नसेल अशा तारखेस, परिषदेची विशेष सभा
 बोलाविली पाहिजे.

(३) परिषदेच्या एकूण सदस्यांपैकी एक-तृतीयांश सदस्यांनी गणपूर्ती होईल.

(४) विहित करण्यात येईल अशा रीतीने व अशा कार्यपद्धतीनुसार परिषद कामकाज चालवील.

प्रकरण ३

ग्रंथालय विभाग

ग्रंथालय
विभाग.

८. (१) या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ, राज्य शासनाकडून ग्रंथालय विभागाची प्रस्थापना करण्यात येईल व ग्रंथालय संचालक त्याचा प्रमुख असेल व राज्य सरकारास योग्य वाटतील असे इतर अधिकारी व सेवक त्यामध्ये असतील.

(२) राज्य सरकार, विहित करण्यात येतील अशा अर्हा असलेल्या, सार्वकालिक अधिकाऱ्यांची, ग्रंथालय संचालक म्हणून नेमणूक करील.

संचालकाची
कामे.

९. (१) राज्य शासनाची देखरेख, निर्देशन व नियंत्रण यास अधीन राहून, संचालक हा या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसाठी जबाबदार असेल.

(२) विशेषेकरून व पूर्वगामी उपबंधाच्या सर्वसामान्यतेस बाध न आणता, संचालक हा—

(अ) सार्वजनिक ग्रंथालये व सार्वजनिक ग्रंथालय पद्धती यांचे नियोजन, परिरक्षण, संघटन व विकास यांसाठी जबाबदार असेल ;

(ब) सार्वजनिक ग्रंथालयासंबंधातील सर्व बाबींचे अधीक्षण करील व त्यासंबंधीत निदेश देईल ;

(क) या अधिनियमाची उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या प्रस्थापनेस प्रोत्साहन देईल ;

(ड) या अधिनियमान्वये करण्यात आलेल्या नियमानुसार, ग्रंथालय निधीतून सहाय्यक अनुदान देण्याच्या प्रयोजनार्थ, सार्वजनिक ग्रंथालये व राज्य, विभागीय व इतर ग्रंथालय संस्था यांना मान्यता देईल व त्यांना अनुदाने मंजूर करील, व अनुदानांचे संचितरण करील ;

(इ) ग्रंथालय निधीचे हिशेब ठेवील, व उक्त निधी योग्य प्रकारे वापरण्यात येईल याबद्दल काळजी घेईल ;

(फ) राज्यात प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या सर्व पुस्तकांची एक ग्रंथसूची, प्रतिवर्षी प्रसिद्ध करील ;

(ग) या अधिनियमाखालील सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या कामकाजाचा एक अहवाल, दर वर्षी, राज्य सरकारास सादर करील ;

(ह) सार्वजनिक ग्रंथालयात जुनी व दुर्मिळ पुस्तके, नियतकालिके, हस्तलिखिते, व शैक्षणिक दृष्ट्या महत्त्वाचे असतील असे इतर कागदपत्र यांचा संग्रह करील व ते जपून ठेवील ;

(आय) उमेदवारांना ग्रंथालय विज्ञानाचे प्रशिक्षण देण्याकरिता कार्यक्रम आखील, व मान्यताप्राप्त ग्रंथालय प्रशिक्षण पाठ्यक्रमाच्या उमेदवारांसाठी परीक्षा घेईल ; आणि

(जे) या अधिनियमान्वये करण्यात आलेल्या नियमांद्वारे त्यास प्रदान करण्यात येतील अशा इतर शक्तींचा वापर करील व त्याजवर लादण्यात येतील अशी इतर कर्तव्ये पार पाडील.

राज्य ग्रंथालय
सेवा.

१०. (१) राज्य शासन, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय सेवा स्थापन करील व तीत (सेवेत) इसमांची नेमणूक करील.

(२) महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय सेवा ही राज्य सरकार वेळोवेळी निश्चित करील अशा वर्गाची व प्रवर्गाची मिळून होईल. उक्त सेवेतील सर्व इसम सरकारी कर्मचारी असतील व राज्य सरकारकडून वेळोवेळी करण्यात येतील अशा नियमाद्वारे त्यांच्या सेवाप्रवेशाचे व सेवेतील शर्तीचे नियमन होईल.

(३) महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय सेवेतील इसमांचे वेतन, भत्ते, उपदान, निवृत्तिवेतन व इतर वित्तलब्धी राज्याच्या एकत्रित निधीतून देण्यात येतील.

प्रकरण ४

सार्वजनिक ग्रंथालये

११. (१) राज्य सरकारास, संपूर्ण राज्याकरिता एक राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय व प्रत्येक विभागाकरिता एक विभागीय ग्रंथालय प्रस्थापित करता येईल.

सार्वजनिक ग्रंथालयांची प्रस्थापना व परिरक्षण.

(२) कोणत्याही स्थानिक क्षेत्रात कोणत्याही स्थानिक प्राधिकरणाकडून किंवा, संस्थांच्या नोंदणीबाबत अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदण्यात आलेल्या कोणत्याही संस्थेकडून किंवा, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम, १९५० अन्वये नोंदण्यात आलेल्या कोणत्याही विश्वस्तव्यवस्थेकडून, संचालकाची खात्री पटेल अशा रीतीने, जनतेकरिता ग्रंथालय सेवेची तरतूद करण्यात आली नसेल त्याबाबतीत किंवा राज्य सरकारच्या मते असे कोणतेही स्थानिक प्राधिकरण, संस्था किंवा विश्वस्तव्यवस्था, कोणत्याही स्थानिक क्षेत्रात, जनतेकरिता ग्रंथालय सेवेची तरतूद करण्यास राजी नसेल त्याबाबतीत किंवा संचालकाची खात्री पटेल अशा रीतीने उपर्युक्त तरतूद करण्यास उक्त प्राधिकरण, संस्था किंवा विश्वस्तव्यवस्था अकार्यक्षम असेल त्याबाबतीत, राज्य सरकारास, त्या क्षेत्रातील जनतेच्या उपयोगासाठी म्हणून, एक ग्रंथालय प्रस्थापित करता येईल :

परंतु उक्त स्थानिक प्राधिकरणास, संस्थेस किंवा यथास्थित विश्वस्तव्यवस्थेस उक्त स्थानिक क्षेत्रात राज्य सरकारने ग्रंथालय का स्थापन करू नये, याबद्दलचे कारण दाखविण्याची संधी देण्यात आल्याशिवाय, असे कोणतेही ग्रंथालय स्थापन करण्यात येणार नाही.

(३) या कलमान्वये प्रस्थापित करण्यात आलेल्या सर्व ग्रंथालयांचे परिरक्षण, संघटन आणि विकास या गोष्टी ग्रंथालय विभागामार्फत राज्य शासनाकडून करण्यात येतील.

१२. परिषदेच्या सल्ल्यावरून विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे सार्वजनिक ग्रंथालयांची कामे असतील.

सार्वजनिक ग्रंथालयांची कामे.

प्रकरण ५

ग्रंथालय समित्या

१३. (१) प्रत्येक जिल्हाकरिता, राज्य शासन एक ग्रंथालय समिती नेमील.

ग्रंथालय समित्यांची प्रस्थापना.

(२) उक्त समिती ही पुढील सदस्यांची मिळून होईल :—

(एक) जिल्ह्यात काम करणाऱ्या जिल्हा परिषदेच्या शिक्षण समितीचा त्या त्या वेळी असलेला सभापती; हा समितीचा पदसिद्ध अध्यक्ष असेल;

(दोन) जिल्ह्याच्या (कोणताही असल्यास) जिल्हा ग्रंथालय संस्थेचा अध्यक्ष;

(तीन) जिल्ह्याच्या प्रत्येक तालुक्यात काम करणाऱ्या मान्यताप्राप्त सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या व्यवस्थापन समित्यांच्या सभापतींपैकी राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेला एक इसम;

(चार) राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेले पाच इसम, त्यापैकी एकजण विहित करण्यात येतील अशा अर्हता असणारा ग्रंथपाल असेल आणि दोन इसम हे जिल्ह्यातील नगरपालिकेच्या किंवा महानगरपालिकेच्या सीमांतगत क्षेत्रातील ग्रंथालयाचे प्रतिनिधित्व करणारे इसम असतील;

(पाच) जिल्ह्यातील नगरपालिकांच्या अध्यक्षांपैकी राज्य सरकारने नामनिर्देशित केलेला एक इसम;

(सहा) जिल्ह्यात काम करणाऱ्या जिल्हा परिषदेचा, त्या त्या वेळचा शिक्षण अधिकारी, हा समितीचा पदसिद्ध सचिव असेल.

(३) राज्य शासन बृहन्मुंबईसाठी सुद्धा—

(एक) बृहन्मुंबईच्या महानगरपालिकेच्या शिक्षण समितीचा त्या त्या वेळी असलेला अध्यक्ष जो (ग्रंथालय) समितीचा पदसिद्ध अध्यक्ष राहिल ;

(दोन) राज्य शासनाने नियुक्त केलेले पाच इसम ज्यांच्यापैकी एक विहित अर्हता असलेला ग्रंथपाल असेल व दोघे बृहन्मुंबईतील ग्रंथालयांचे प्रतिनिधित्व करणारे इसम असतील ;

(तीन) बृहन्मुंबईच्या महानगरपालिकेचा त्या त्या वेळी असलेला शिक्षण अधिकारी ;

(चार) शिक्षण निरीक्षक, बृहन्मुंबई, जो (ग्रंथालय) समितीचा पदसिद्ध सचिव असेल ;
—यांची मिळून बनणारी एक ग्रंथालय समिती नेमिल.

समितीच्या सदस्यांच्या नामनिर्देशित सदस्या हे, त्यांच्या नामनिर्देशनानंतर समितीची पहिली बैठक ज्या तारखेस घेण्यात पदाची मुदत येईल त्या तारखेपासून सुरू होणाऱ्या तीन वर्षांच्या मुदतीकरिता पद धारण करतील.

व त्यांना वावयाचे भत्ते. (२) समितीच्या सदस्यांना, विहित करण्यात येतील असे व विहित करण्यात येतील अशा दरानुसार प्रत्येक भत्ते मिळण्याचा हक्क असेल.

समितीत आकस्मिक रिकाम्या होणाऱ्या जागा. १५. समितीच्या नामनिर्देशित सदस्याचे पद, कालाच्या ओघात रिकामे होईल त्या खेरीजकडून अन्य प्रकारे रिकामे झाल्यास, उक्त पद, नामनिर्देशन करून भरण्यात येईल आणि उक्त रिकामे पद, भरण्यासाठी नामनिर्दिष्ट करण्यात आलेला इसम, ज्या सदस्याची जागा तो घेईल असा सदस्य ज्या मुदतीसाठी नामनिर्दिष्ट करण्यात आला होता त्या मुदतीच्या उर्वरित मुदतीपर्यंतच पद धारण करील.

समितीची कामे. १६. समितीची कामे पुढीलप्रमाणे असतील :—
(एक) जिल्ह्यातील किंवा, यथास्थिती बृहन्मुंबईतील ग्रंथालय सेवेचा योग्य धर्तीवर विकास करण्यासंबंधीच्या सर्व बाबींवर राज्य सरकारास सल्ला देणे,
(दोन) सार्वजनिक ग्रंथालयांसंबंधात विहित करण्यात येतील अशी कामे त्यांजकडून समाधानकारकपणे पार पाडण्यात येत आहेत याबद्दल खात्री करून घेणे, आणि
(तीन) विहित करण्यात येतील अशी इतर कर्तव्ये पार पाडणे.

समितीने करावयाच्या कामकाजाची पद्धत. १७. समिती, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने व अशा कार्यपद्धतीनुसार कामकाज करील.

प्रकरण ६

वित्त व हिशोब

ग्रंथालय निधी. १८. (१) ग्रंथालय निधी या नावाने संबोधण्यात येणारा एक निधी राज्य शासन प्रस्थापित करील.

(२) ग्रंथालय निधी हा—

(अ) कलम २० अन्वये राज्य सरकारने दिलेले अंशदान ;

(ब) कलम २१ अन्वये राज्य सरकारने दिलेली कोणतीही विशेष अनुदाने ;

(क) भारत सरकारने, सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या विकासासाठी राज्य शासनास दिलेली कोणतीही अनुदाने ; आणि

(ड) सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या विकासासाठी जनतेकडून देण्यात आलेली कोणतीही अंशदाने अथवा देणग्या ;

यांचा मिळून होईल.

१९. (१) ग्रंथालय निधीतील पैसा, या अधिनियमाचे उद्देश पार पाडण्यासाठी, राज्य ग्रंथालय सरकारकडून वापरण्यात येईल. निधीचा वापर.

(२) पोट-कलम (१) च्या सर्वसामान्यतेस बाध न पोहोचता पुढील कारणासाठीचा खर्च भागविण्यासाठी राज्य सरकारकडून, ग्रंथालय निधीतील पैशाचा वापर करण्यात येईल :—

- (अ) सार्वजनिक ग्रंथालयाची स्थापना, परिरक्षण व विकास;
- (ब) परिषदेच्या व समितीच्या सदस्यांना देण्याजोगा पुरक भत्ता ;
- (क) ग्रंथालय संचालकांनी या कारणासाठी मान्यता दिलेल्या सार्वजनिक ग्रंथालयांना व ग्रंथालय संस्थांना सहाय्यक अनुदाने देणे.

२०. या बाबतीत विधीअन्वये योग्यरीत्या विनियोजन करण्यात आल्यानंतर, राज्य सरकार राज्य सरकार-पंचवीस लाख रुपयांपेक्षा कमी नसेल अशी रक्कम दरवर्षी ग्रंथालय निधीस देईल. कडून अंशदाने.

२१. राज्य सरकारास ग्रंथालय निधीस विशेष अनुदाने देता येतील.

राज्य सरकार-कडून विशेष अनुदाने.

२२. राज्य सरकारकडून व्यवस्था ठेवण्यात आलेल्या कोणत्याही सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या प्रयो- शासकीय सार्व-जनाकरित्त, संपादन किंवा धारण केलेली, सर्व जंगम व स्थावर मालमत्ता, राज्य सरकारकडे निहित जनिक ग्रंथा-लयाच्या प्रयो-जनाकरिता धारण केलेल्या मालमत्ता निहित होणे.

प्रकरण ७

अहवाल व निरीक्षण

२३. एखाद्या सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या व्यवस्थापनाचा प्रभारी असलेला प्रत्येक इसम, संचालक अहवाल व वेळोवेळी फर्माविल असे अहवाल व विवरणे, व अशी माहिती संचालकास किंवा याबाबतीत त्याने विवरणे प्राधिकृत केलेल्या कोणत्याही इसमास, सादर करील आणि पुरवील.

२४. संचालकाला किंवा त्याने याबाबतीत प्राधिकृत केलेल्या कोणत्याही इसमाला, या अधि-सार्वजनिक नियमामुच्या आणि तदन्वये करण्यात आलेल्या नियमांच्या उपबंधाचे पालन करण्यात येत आहे ग्रंथालयाची याविषयी स्वतःची खात्री करून घेण्याच्या प्रयोजनाकरिता, कोणत्याही सार्वजनिक ग्रंथालयाची किंवा तपासणी त्यास संलग्न असलेल्या कोणत्याही संस्थेची, तपासणी करण्याची शक्ती असेल.

२५. संचालक, प्रत्येक वर्ष संपल्यापासून सहा महिन्यांच्या आत, त्या वर्षात सार्वजनिक ग्रंथा-संचालकाने ल्यानी केलेल्या प्रगतीचा वार्षिक अहवाल तयार करील आणि विहित करण्यात येईल अशी माहिती वार्षिक आणि तपशील यासह, तो राज्य सरकारकडे सादर करील : अहवाल सादर करणे.

परंतु असा कोणताही अहवाल परिषदेने त्यास मान्यता दिल्याशिवाय राज्य सरकारकडे सादर करता येणार नाही.

प्रकरण ८

संकीर्ण

नियम.

२६. (१) राज्य सरकारास, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, आणि पूर्वप्रसिद्धीच्या शर्तीस अधीन राहून, ह्या अधिनियमाची उद्दिष्टे पार पाडण्याकरिता नियम करता येतील.

(२) अशा नियमांत विशेषेकरून आणि पूर्ववर्ती शक्तीच्या सामान्यतेस बाध न आणता पुढील, सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :-

(एक) कलम ५, पोट-कलम (२) आणि कलम १४, पोट-कलम (२) अन्वये, परिषदेच्या आणि समितीच्या सदस्यांना देण्याजोगे पुरक भत्ते आणि ज्या दराने असे पुरक भत्ते देण्यात येतील असे दर ;

(दोन) कलम ७, पोट-कलम (४) आणि कलम १७ अन्वये ज्या रीतीने आणि ज्या कार्य-पद्धतीनुसार परिषद आणि समिती आपले कामकाज चालवतील ती रीत आणि कार्यपद्धती ;

(तीन) कलम ८, पोट-कलम (२) अन्वये संचालक म्हणून नियुक्ती केली जाण्याकरिता आवश्यक असलेली अर्हता,

(चार) कलम ९, पोट-कलम (२) याच्या खंड (ड) अन्वये ग्रंथालय निधीतून सहाय्यक अनुदाने देण्याच्या प्रयोजनार्थ, संचालक, सार्वजनिक ग्रंथालये आणि राज्य विभागीय व इतर ग्रंथालय संस्था यांना ज्या नियमानुसार मान्यता देईल ते नियम,

(पाच) कलम ९, पोट-कलम (२) च्या खंड (जे) अन्वये, संचालक ज्या इतर शक्तींचा वापर करील व जी इतर कर्तव्ये पार पाडील त्या शक्ती व ती कर्तव्ये ;

(सहा) कलम १०, पोट-कलम (२) अन्वये महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय सेवेतील इसमांचा सेवाप्रवेश आणि सेवेच्या शर्ती,

(सात) कलम १२ अन्वये, सार्वजनिक ग्रंथालयाची कामे ;

(आठ) कलम १३, अन्वये समितीवर नामनिर्देशित करावयाच्या ग्रंथपालाच्या अर्हता ;

(नऊ) कलम २५ अन्वये राज्य सरकारकडे सादर करावयाची माहिती व तपशील.

(३) ह्या कलमान्वये केलेला प्रत्येक नियम ह्या, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन अधिवेशनात, एकूण तीस दिवसांची होईल इतक्या मुदतीकरिता राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरफार करण्यास दोन्ही सभागृहे सहमत होतील किंवा नियम करण्यात येऊ नये म्हणून दोन्ही सभागृहे सहमत होतील आणि असा निर्णय शासकीय राजपत्रात अधिसूचित करण्यात येईल तर अशी अधिसूचना शासकीय राजपत्रात प्रसिद्ध केल्याच्या तारखेपासून, तो नियम, यथास्थिति केवळ अशा फेरफार केलेल्या स्वरूपात अमलात येईल किंवा तो अमलात येणार नाही. तथापि असे कोणतेही फेरफार किंवा रद्द करणे यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे राहून गेलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या वैधतेस बाध येणार नाही.

अनुसूची

[कलम २, खंड (सात) पाहा.]

१. मुंबई विभाग

(१) बृहन्मुंबई.

(३) जळगाव जिल्हा.

(२) घुळे जिल्हा.

(४) कुलाबा जिल्हा.

- (५) नाशिक जिल्हा. (७) ठाणे जिल्हा.
(६) रत्नागिरी जिल्हा.

२. पुणे विभाग

- (१) अहमदनगर जिल्हा. (४) सांगली जिल्हा.
(२) कोल्हापूर जिल्हा. (५) सातारा जिल्हा.
(३) पुणे जिल्हा. (६) सोलापूर जिल्हा.

३. नागपूर विभाग

- (१) अकोला जिल्हा. (६) राजुरा जिल्हा.
(२) अमरावती जिल्हा. (७) नागपूर जिल्हा.
(३) भंडारा जिल्हा. (८) यवतमाळ जिल्हा.
(४) बुलढाणा जिल्हा. (९) वर्धा जिल्हा.
(५) चांदा जिल्हा.

४. औरंगाबाद विभाग

- (१) औरंगाबाद जिल्हा. (४) उस्मानाबाद जिल्हा.
(२) बीड जिल्हा. (५) परभणी जिल्हा.
(३) नांदेड जिल्हा.

(यथार्थ अनुवाद),

वा. ना. पंडित,

भाषा संचालक, महाराष्ट्र राज्य.